

Fortale til Jammers Minde (1674)

Fortalen til mine Børn

Hierte, kiære Børn!

Billigen kan jeg med Job sige: Dersom man min Jammer veie kunde og mine Lidelser tilsammen i en Vægt-Skaal lægge, da skulde de være tungere end Sand i Havet. Ja, visseligen ere mine Lidelser store og mange; de ere tunge og utallige [*]. Mit Sind haver længe over denne *Jammers Minde* stridigt været, ei kunnende slutte, om jeg mig ikke snarere bemøde skulde mine Lidelser at forglemme end dennem at ihukomme. Men endeligen haver tilskyndende Aarsager mig dreven, ikke alleneste min Jammer at ihukomme, men den endog udi Pennen at forfatte og Eder, mine kiære Børn! den at tilskrive.

Første tildrivende Aarsage er Guds Almægtigheds Erindring, eftersom jeg ei min Jammer, Angst, Nød og Smerte ihukomme kan foruden, tilligemed, mig Guds Almagt at erindre, som, udi alle mine Lidelser, Elendigheder, Hiertesorrig og Bedrøvelser, min Kraft og Hielp, min Trøst og Bistand været haver; thi aldrig lagde Gud mig saasnart en Byrde paa, at han jo med det samme mig efter Byrdens Tyngde Styrke gav, saa at Byrden mig vel krum nederbøiede, mig haardt knugede og trykte, men dog ei slet nederslog, knusede og undertrykte, for hvilket den ubegribelige Guds Almægtighed skee Lov og Pris i Evighed!

Vil mig altsaa ikke alleneste min Jammer erindre og Gud for sin naadige Bistand i alle tilføiede bedrøvelige Tilfald takke, men endog Eder, mine kiære Børn! Guds Godhed imod mig kundgiøre, paa det I Eder ikke alleneste over den Allerhøiestes ubegribelige Hielps Gierninger forundre kunne, men endog med mig derudover i Taksigelsen indstemme; thi med Skiel skal I kunne sige, at Gud underlige Ting imod mig giort haver, at han haver været mægtig udi mig svage og sin Kraft udi mig, det allerskrøbeligste Redskab, bevist haver. Thi hvorledes havde det ellers været muligt, at jeg saa mange, overstore, pludselige og uformodentlige, ulykkelige Tilfælde havde imodstaae kunnet, om hans Aand ikke udi mig sin Virkning giort havde?

Gud var den, som selver traadte ind med mig ad Taarndøren. Han var den, som rakte mig sin Haand og stred for mig udi Misdædernes Fængsel, som kaldes den Mørke Kirke. Han haver siden stedse, nu næsten elleve Aar, vaaren inden mine Fængselsdøre og udi mit Hierte, haver styrket, trøstet,

qvæget, ja ofte endog glædt mig. Gud haver gjort underlige Ting imod mig; thi det er mere end ubegribeligt, at jeg saa store mig overkomne Ulykker haver overleve kunnet, beholdende min Fornuft, Sind og Sans. Det er sig høiligen over at forundre, at mine Lemmer ikke ere krumpen og contract af Liggen og Sidden, at mine Øine ikke ere dumme, ja ganske blinde af Graad, af Røg og Smøg, at jeg ikke er stakaandet af idelig Lysetaande og Kvalm, af Stank og indeklemte Luft. Gud allene Æren!

Den anden tilskyndende Aarsage er den Trøst, det Eder, mine kiære Børn! vil være, at I formedelst denne *Jammers Minde* forsikres, at jeg uskyldeligen lider, at mig ikke ringeste Sag er tillagt, og at jeg intet er bleven beskyldt, for hvilket I, mine kiære Børn! tør blues og Øinene skammeligen nedslaae. Jeg lider for at have været elsket af en dydig Herre og Huusbonde, for at ei have hannem i Ulykken forladt ville; suspiceres derfor at vide om et Forræderi, han aldrig er bleven for tiltalt, mindre overbeviist, hvis Beskyldnings Aarsage mig ei blev forstendiget, i hvor smaaligen og veemodigen jeg det begierende var.

Lader det være Eders Trøst, mine kiære Børn! at jeg haver en naadig Gud, en god Samvittighed og en fri Fod at staae paa, at jeg aldrig nogen skammelig Gierning gjort haver. Det er en Naade hos Gud, siger Apostelen St. Peder, om nogen bærer det Onde formedelst en god Samvittighed og lider Uret. Jeg lider, Ære være Gud! ikke for mine Misgierninger; thi da var det mig ingen Roes. Men jeg kan rose mig af, at jeg af Ungdom op Christi Korsdragerske været haver og haft utrolige, hjemlige Lidelser, hvilke efter mine Aar og Alder vare vel tunge at bære.

Ihvorvel min *Jammers Minde* ikke videre indeholder eller ommelder, end hvad sig med mig i dette Fængsel tildraget haver, kan jeg dog ikke forbigaae Eder, mine kiære Børn! med mig mine forrige Lidelser korteligen i denne Fortale at paaminde, takkende Gud for deres Overstridende.

Eder, mine Hierte, kiære Børn! er ike alleneste vitterligt, men det er endog landkyndig, hvad store Lidelser og efterfølgende Ulykker Dina og Walter med deres mægtige Anhang vores Hus paaførte Anno 1651.

At jeg intet skal melde om så mangan modig og tung Dagsreise, om Havsnød og mange Slags Farligheder, jeg udi fremmede Lande fristet haver; den eneste Reise vil jeg Eder alene til Gemytte føre, hvilken min Herre mig, imod mit Sind, befalede Anno 1657 i Dannemark at gjøre. Den var Vintersdag, besværlig og farlig. Jeg led Spot og Forfølgelse, og dersom Gud ikke havde mig Mod

given og den det betaget, som mig gribe skulde, da havde jeg ei paa den Tid Fængsels Ulykke undgaaet.

I drages vel til Minde, mine kiære Børn! hvad jeg i den Malmøske Arrest fjorten Maaneder led og udstod; at den største Naade, Hans Kongelige Majestæt af Sverige, Konning Karl den Tiende, mig da beviste, var, at han satte det i mine Kaar, enten jeg vilde være paa fri Fod og vores Gods raade eller og, med min Herre, arresteret være. Jeg erkjendte den Naade og det Sidste som det Skyldigste udvalgte, agtende det for en Lykke, at jeg min, da sorgfulde og siden med Sygdom behæftede, Huusbonde trøste og tiene maatte.

Jeg antog det og for en Naade, at mig blev tilstedt – der min Herre for Svaghed ei selver kunde – for hannem at gaae i Rette. Hvad Hiertesorg og Bedrøvelse jeg for min skrøbelige Herre havde, hvad Møde, Besværing og Bekymring Processen – som over ni Uger dagligen blev foretagen – mig forarsagede, det veed den høieste Gud, som var min Trøst, Styrke og Bistand, som mig gav Mod og Hierte for en Siddende Ret min Herres ærlige Navn at forsvare.

Eder er vel ikke forglempt, hvor hastig en Ulykke (en) anden fulgte, hvorledes den Lidelse ei var forbi, førend en langt større hender Haanden rakte. Og gik det os da, som Poeten siger: Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdin [man undgår kun én stor Fare for at falde i en endnu større]. Vi undgik en Arrest og faldt i et haardt Fængsel, uden Tvivl formedelst Guds Tilskikkelse, som min Herre – imod vores tagen Afsked – gav de Tanker sig til Kiøbenhavn i Steden for Lybæk at forføie.

Hvor hierteklemt jeg blev, der jeg imod al Formodning min Herre i Kiøbenhavn for mig fandt – hvilken jeg formeente alle hans Fienders Magt og Vold undkommen at være –, det kan jeg med ingen Pen beskrive. Jeg ventede det, som min Herre ikke troede, hvilket dog strax derpaa fulgte, som var en Arrest, og bleve vi anden Dagen efter min Ankomst – efter hvilken bides – tagen til Fanger og til Borringholm førte, hvorhelst vi sytten Maaneders Tid haardt Fængslet vare. Hvad jeg der led, derom haver jeg en fuldkommen Beskrivning giort, som jeg formoder udi Eders, mine kiære Børns, Gjemme findes, hvorudaf I seer, hvad jeg med min svage Herre udstod, hvor ofte jeg større Ulykke afværgede, eftersom min Herre ikke altid med Taalmodighed Gouvernørens, Adolf Fosses – som sig Fux kaldte –, onde Tractament forsmerte kunde. Tungt og haardt var det at være af en Bondesøn spottet og forhaanet, at være af hannem sultet, truet og hødt, men tungere og haardere at være syg under hans Gevalt og høre at hannem de Ord, at dersom end Døden sad mig paa Læberne, saa skulde dog ikke nogen Guds Ords Tienere til mig komme. O! Stor Tyranni! Hans Ondskab var saa overmaade stor, at han ikke kunde taale, vi hverandre Korset littede, hvorfor han

det saa forarbeidede, at vi efter elleve Maaneders Forløb fra hverandre skilte bleve, og hver særdeles paa det haardeste fængslet.

Min Herre – som rede var en gammel Mand –, foruden Tiener, og jeg, foruden Tienerinde, finge ei længre Lys, end Aftensmaaltid varede. Jeg kan ei forbi den sex Maaneders haarde Skilsmisse og bedrøvelige Afsked, vi fra hverandre toge, smerteligen at ihukomme; thi for menneskelige Øine saae det ikke anderledes ud, end saa som Gouvernøren os spaaede, at det vilde være for den sidste Gang, vi hverandre her i Verden skulde see og tale. Gud veed bedst, hvor tung den Lidelse var; thi Han var den, som trøstede, som gav Haab imod al Forhaabning, som gav Mod, der Gouvernøren mig besøgte og mistrøste vilde. Gud stadfæstede mit Haab; Gods og Formue løste vores Fængsel, og vi finge hverandre igien at see og tale.

Saa bedrøvet min Herre var, der vi fra hverandre paa Borringholm skilte bleve, saa glad var han, der han to Aar derefter til den Engelske Reise mig overtalt havde, ei tænkende, at den os for altid adskille skulde. Min Herre, som havde altfor god Opinion om Kongen af Engeland, meente, at nu, han var til Tronen kommen, at han ikke alleneste sine store mundtlige og skriftlige Løfter skulde ihukomme, men sig og erindre, at jeg udi hans Nøds og Landflygtigheds Tid tog Ringene af Fingrene og for hans og hans Tieners Maaltider udsatte. Men hvor nødig jeg mig den Reise paatog, det er nogle af Eder, mine kiære Børn! bekiendt; vel vidende, at hos en Utaknemmelig ei andet end Utaknemmelighed er at hente og vente. Jeg havde andres Exempler at speile mig udi; men det var mig saa forelagt. Der vare beeske Stykker Brød for mig tilskaaren, og bitter Korsgalle for mig indskienket udi det Blaae Taarn paa Kiøbenhavns Slot; did skulde jeg, det at æde og at uddrikke.

Eder er ikke uvitterligt, hvor falskeligen Kongen af Engeland med mig handlede, hvor vel han tog imod min Komme, hvor han mig med et Judas-Kys hilste og sin Fænke titulerede, hvorledes han (mig), baade selver saa vel som ved sine høie Ministri, al Kongelig Gunst og Naade forsikrede og mig for de forstrakte Pendinger Betaling lovede.

I vide, hvor svigagteligen han mig – efter Hans Kongelig Majestæt af Dannemarks Begiæring – til Dovers lod arrestere og siden ved den Forræder Lieutenant Braten viis giøre, at han mig hemmeligen vilde lade undkomme, leverende mig dermed i den Danske Resident Simon Petcoms Hænder, som med otte bevæbnede Mænd mig lod anfalde; selv holdt han sig langt fra og turde ikke komme mig nær. De satte mig Degen og Pistol paa Brystet, og tvende toge mig imellem sig og til en Baad ledte, hvilken mig til et Skib førte, som fornævnte Resident til Rede havde, og havde han befalet en Karl ved Navn Peter Dreyer mig til Kiøbenhavn at ledsage.

Herfra haver denne min Jammers Minde sin Begyndelse. Den melder om, hvad mig inden det Blaae Taarns Døre er hændtes. Betænker, mine Hierte, kiære Børn! disse haarde Lidelser! Erindrer Eder og Guds store Godhed imod mig! Seer, at sex Drøvelser haver Han udfriet mig. Værer vis paa, at Han udi den syvende mig ei lader stikke eller omkomme! Nei! Han vil, for sit Navns Æres Skyld, vældeligen mig udrive!

Mine Lidelsers Fortælling ere bedrøvelige at paahøre og kan de allerhaardeste Hierter til Medlidenhed bevæge. Men lader dens Læsning Eder ikke høiere bedrøve, end Glæden den igien kan overveie. Betragter min Uskyldighed, Frimodighed og Taalmodighed; glæder Eder derudover!

Mange smaa Viderværdigheder og daglig Fortræd er jeg, for Vidtløftigheds Skyld, forbigaaet, ihvorvel den ringeste af dennem haardt sved i mit ømme Drøvelses Saar.

Jeg bekiender mine Svagheder og bærer ingen Sky Eder dennem at fortælle. Jeg er et Menneske og fuld af menneskelige Skrøbeligheder. De første Bevægelser staaer ikke udi vores Magt; man overiles stønnem, førend man sig kan besinde. Gud veed, at jeg ofte haver giort mig baade døv og blind for ikke til Vrede at opirres.

Jeg skammer mig ved Slotsfogden Johan Jægers, Kresten Maanssøn Taarngiemmers, Karen Olesdotters og Catharina Wolffs utugtige ord, skiden Snak og grove Plumpheder at indføre og opregne; det vilde for meget høflige Øren lædere. Det kan jeg Eder forsikre, at det overgaar alt det, som uteerligt, skiden, tølpersk og usømmeligt kan være; thi grove Ord og fuul Tale var deres Venligheds og Mildheds Tegn, og blodige Eder deres Usandfærdigheders Smykke og Beprydelse, saa at deres Omgængelse var mig meget uangenem. Jeg var intet gladere, end naar Dørene imellem mig og dennem var lukket, som for mig lukke skulde, saa havde jeg ikkun Qvinden allene, hvilken jeg stønnem med gode, stønnem med Udfuen komme til at tie.

Jeg haver endog haft god Omgængelse og endnu haver, hvis Tienester og Høfligheder jeg tilbørligen ihukommer og vil, saa længe jeg lever, ihukomme. I, mine kiære Børn! ville det og imod enhver efter Mulighed erkiende.

I finder og udi denne Jammers Minde tvende af vores Huses Hovedfiender, som Jørgen Walter og Jørgen Skrøder, over hvilke Gud mig hevnet haver og vilde, at de til mig trænge, og jeg dennem husvale skulde. Walter giver mig noget Anledning lidt mere, end mit Forsæt var, om hannem at melde.

Af de Psalmer og aandelige Viser, jeg componeret og translateret haver, indfører jeg nogle, til den Ende at I, mine kiære Børn! kan see og kiende, at jeg mig stedse fast til Gud holdt haver, Hvilken haver været og endnu er min Muur imod alle Anløb og min Tilflugt imod alle Slags Modgang og Vederværdigheder. Giver intet Agt paa Rimene; de ere ikke efter alle de Regler, Poëterne sig gjøre; men giver Agt paa Materien, Meningen og Nytten. Jeg haver ei heller villet mine andre smaa Tidsfordriv forbigaae; thi derudaf kan I Eder mit Sinds Rolighed forvisse og see, at jeg ingen ledige Timer haver, at endog en – for andre afskyelig – Rotte mig endog til Tidkortning tiener.

Tvende Observationer haver jeg antegnet. Ihvorvel de ere om ringe og foragtelige Dyr, saa ere de dog mærkelige, og tvivler jeg paa, at de af nogen Naturkyndiger tilforn er bleven i Agt tagen. Thi at der findes et Slags Kaalorme, som føder levende smaa Creaturer og saadanne, som de er selv, troer jeg ikke, haver før været noteret. Mindre, at en Loppe føder en formeret Loppe, og ikke (som) en Gnid kommer af en Gnid.

Til Beslutning beder jeg Eder, mine Hierte, Kiære Børn! at I ikke lader det Eder underlig forekomme, at jeg ikke haver villet tage imod den Leilighed, ved hvilken jeg til min Frihed haver kunnet komme. Naar I det ret betænker, saa havde det hverken været Eder eller mig tienlig. Jeg bekiender, at dersom min Herre, Salig hos Gud, havde været i Live, at jeg da ikke alleneste havde taget imod Tilbudet, men endog gjort mit yderste mit Fængsel at undkomme for hannem at opsøge, til sidste Aandedræt at opvarte og tiene; min Skyldighed havde det udkrævet. Men eftersom han da alt var hos Gud udi Hvile og Ro og ei nogen Menneskes Tieneste mere behøver, saa haver jeg billigen betragtet, at den selvtagen Frihed os paa alle Sider mere skadeligt end som gavnligt være vilde, og at det ikke var der Vei til vores fratagne Formue at komme, hvorfor jeg den udslog og søgte i det Sted mit Hierte til Rolighed at skikke og mit paalagte Kors taalmodeligen at bære. Vil Gud det saa føie, og er det Hans Guddommelige Behag, at jeg med Kongelig Naade min Frihed skal nyde, saa vil jeg og med Glæde efter yderste Formue for Eder, mine Hierte, kiære Børn! et Verdsens Træl være og udi Gierningen ervise, at jeg aldrig fra min Pligt viger, at jeg ikke mindre er en god og retsindig Moder, end som jeg en tro Hustru været haver.

Udimidlertid, lader Guds Villie Eders Villie være; Han vil alle Ting saaledes vende, føie og lave, at det Eder og mig til Siel og Liv kan gavne; under Hvis trygge Varetægt jeg Eder alle troligen vil befale og bede, at Han Eders Fader og Moder, Eders Raadførere og Ledesmand være ville. Beder I igien for mig, at Gud mig med sin gode Aand vil regiere og fremdeles, som hidindtil, Taalmodighed forunde.

Det er alt det, som søger hos Eder,
Mine Hierte, Kiære Børn!
Eders hulde Moder
Leonora Christina V. E. G.

Skreven i det Blaa Taarn Anno 1674 den 11. Juni, mit Fængsels det ellefte Aar, min Fødselsdag,
og Alders 53. Aar.